

hindra dem att delta i självständighetskampen. Han inrättade koncentrationsläger för att ?dra undan vattnet från fisken?, där hundratusentals fick leva under miserabla förhållanden. Upp emot 300.000 människor dog av svält och begravdes i massgravar.

Frihetskämpan José Martí (1853-1895) är Kubas nationalhjälte och en av det spanska språkets stora författare. Han publicerade romaner, dikter, politiska pamfletter, och han agiterade under hela sitt liv mot förtryck, orättvisa och kolonialism. José Martí levde en tid i USA och varnade Kuba och övriga Latinamerika för den rovgirige grannen i norr.

Bland ledarna i det andra befrielsekriget fanns veteraner från det tidigare kriget, som generalen Antonio Maceo och dominikanen Máximo Gómez. Både José Martí och Antonio Maceo stupade i början av kriget. Detta hindrade inte de kubanska nationella styrkorna att 1898 stå nära en total seger. Men USA såg nu sin chans att ingripa.

USA skickade sitt pansarfartyg Maine till Havanna i januari 1898, för att ?skydda USA-medborgares liv i Kuba?. I februari, då av en händelse kaptenen och flertalet officerare var i land, sprängdes Maine i luften och 266 sjömän miste livet. USA skyllde på Spanien och fick sitt skäl att förklara Spanien krig. USA:s trupper vällde in på ön. I Paris i december 1898 tecknade USA och Spanien fredsavtal över huvudet på kubanerna.

USA:s militära ockupation av Kuba fortsatte fram till 1902. Då utropades den kubanska republiken med en grundlag och ledning godkänd av USA. Som villkor för att upphöra med ockupationen krävde USA att ett särskilt tillägg skulle ingå i Kubas nya grundlag. Det var det s.k. Platt-tillägget (efter kongressmannen Orville Platt), som gav USA rätt att intervensera militärt i Kuba närhelst USA såg sina intressen på ön hotade. Platt-tillägget gav också USA rätten att upprätta militärbaser i Kuba. 1903 etablerades Guantánamobasen i Kubas sydöstra del. Området ockuperas fortfarande av USA, trots Kubas protester. Platt-tillägget utnyttjades flera gånger under republikens första årtionden. Varje ansats till frigörelse och nationellt oberoende såg USA som en förevändning att på nytt ockupera landet. Sammanlagt skedde detta tre gånger.

USA-bolag plundrade Kuba genom de ekonomiska avtal som slöts mellan USA och dess marionettregimer i Kuba. På 1920-talet kontrollerade USA nästan hela den kubanska ekonomin. Bolag som United Fruit hårdexploaterade ön för exportgrödor, socker, tobak och bananer. Snedvridningen av landets ekonomi drevs så långt, att trots att jordbruket var den främsta näringen, måste stora mängder livsmedel importeras. USA-monopol ägde inte bara sockerbruk, oljeraffinaderier, banker, småindustrier, telefon- och elnät, utan USA:s ambassad var också den som i praktiken styrde domstol, regering och president. Denna nykolonialism skiljer sig från den gamla kolonialismen huvudsakligen genom att det exploaterade landet själv tvingas stå för kostnaderna för förtryckapparaten och bemanna den. För Kuba innebar det att landsbygden underutvecklades, och att prostitutionen och hasardspelet blomstrade i Havanna och annorstädes där brottslighet, maffiavälde och rasdiskriminering bredde ut sig.

Arbetarna slöt sig samman för att kämpa mot sockerplantagernas säsongarbete, för bättre levnadsförhållanden och för löner som det gick att leva på. Kommunistpartiet bildades 1925 och tvingades under jorden. Samma år grundades Nationella Arbetarförbundet CNOC av de kommunistiska fackföreningarna. Oppositionella studenter bildade en kamporganisation under namnet Studentdirektoratet. De oppositionella bemöttes med våld och förföljelser och politiska mord. Bland dem som mördades fanns Julio Antonio Mella, en av det nybildade kommunistpartiets grundare.

Den världsomfattande ekonomiska depressionen 1929-33 drabbade också Kuba. Sockret gick inte längre att sälja. Följden blev massarbetslöshet. För dem som hade arbete sänktes lönerna till under 1910 års nivå. Samtidigt förde USA:s sockerbolag ut vinster på tiotal miljoner från Kuba varje år. Arbetare och studenter gjorde flera försök till resning. 1930 organiserade CNOC en massiv generalstrejk. Flera arbetare dödades i konfrontationerna med polisen. Studenterna demonstrerade och lantarbetare gjorde revolt. Samtidigt pågick generalstrejk och en revolution stod för dörren.

USA var oroad och såg år 1933 till att en ny president tillsattes i Kuba. Men nationalistiska krafter ledda av sergeant Fulgencio Batista gjorde då en militärkupp och tillsatte Ramón Grau San Martín som president, en representant för den nationella borgerligheten. Inrikesminister blev Antonio Guiteras, en revolutionär med ursprung från studentrörelsen. Batista utnämndes under samma tid till överste och stod i spetsen för armén.

Under regeringen Grau upplevde Kuba några månader av revolutionär utveckling. Arbetare övertog sockerbruk och bildade arbetarråd. Tobaks-, kaffe- och sockerarbetarna ställde krav på högre löner, bättre levnadsförhållanden och erkännande av fackföreningarna. En våg av strejker svepte över landet. Under detta tryck genomförde regeringen radikala reformer, exempelvis nationalisering av elektricitetsbolagen. 1934 ströks Platt-tillägget ur grundlagen. USA försökte stärka den konservativa oppositionen, men de krafterna var otillräckliga. En annan väg var att försöka skapa oenighet i Graus regering.

USA installerade en ny ambassadör, med uppdrag att odla kontakterna med Fulgencio Batista för att dra nytta av skiljaktigheter mellan civilister och militärer. Detta lyckades, och Ramón Grau San Martín tvingades på flykten 1934. Men den revolutionära rörelsen var stark. Närmare en halv miljon gick i strejk 1935. Batistas armé attackerade arbetarrörelsen, satte dess ledare i fängelse, mördade Antonio Guiteras och deklarerade undantagstillstånd. Den revolutionära rörelsen blev tillfälligt försvagad.

På 1930-talet lanserade USA ?den gode grannens politik? i Latinamerika. Syftet var att stärka greppet om Latinamerika genom handel, investeringar och lån. Detta krävde lugn och stabilitet. USA och Batista satte igång att arbeta för att lugna kubanerna med löften om reformer och en ny grundlag.

En konstituerande församling antog en ny grundlag 1940. Denna grundlag hade paragrafer om rösträtt för alla, föreningsfrihet, frihet att bilda politiska partier, reglerade arbetstider, minimilön, strejkrätt m.m. Särskilda paragrafer talar om maximala jordbruksareal någon får äga, och om restriktioner för utländskt ägande av kubansk mark. 1940 års grundlag var som ett löfte, men krävde uppföljande lagstiftning för att bli verklighet. Samma år var det val och Batista ställde upp och blev president.

1945 tog andra världskriget slut och fascismen hade besegrats. Därmed försvann skälet att tolerera kommunismen, som nu utgjorde ett hot mot de rika och USA:s intressen. 1944 hade Grau återvalts till Kubas president. Men även han visade sig gå i USA-bolagens ledband. Kommunistpartiet blev olagligförklarat igen, och fackföreningsrörelsen infiltrerades av regimens agenter. Trots splittringsförsök var det ändå i fackföreningsrörelsen som motståndet mot regimen kom starkast till uttryck.

Fackföreningslokaler ockuperades, kommunister fängslades och mördades. Korruptionen växte till enorma proportioner i landet. Åren 1940-48 var Jesús Menéndez framgångsrik ledare för sockerarbetarnas fackförbund. Menéndez stod därmed i vägen för de nordamerikanska intressena och mördades med ett skott i ryggen 1948.

Ortodoxa Partiet: 1946 lämnade ministern Eduardo Chibás regeringen Grau. Som en reaktion mot det moraliska förfall som bredde ut sig över landet bildade han ett socialliberalt, nationalistiskt parti, Ortodoxa Partiet, som på sitt program hade nationell befrielse och förverkligande av 1940 års grundlag. Det Ortodoxa Partiet fick snabbt ett brett stöd. 1946 fick partiet en ny medlem, den unge advokaten **Fidel Castro**.

Inför 1952 års val var Ortodoxa Partiet på väg mot en säker seger. Men valet kom aldrig till stånd. Eduardo Chibás insåg hotet om militärkupp. I en sista desperat handling sköt han sig själv i huvudet mitt under ett radiotal till folket den 16 augusti 1951.

Med USA:s stöd genomförde Batista en militärkupp i mars 1952. Denna gång utvecklades hans styre till en ännu grymmare och hårdare diktatur än tidigare. Fidel Castro stämde Batista inför domstol, för att han genom sin kupp begått brott mot grundlagen. Fidel sa att en regim som tagit makten med våld hade ingen rätt att fördöma dem som tar till vapen mot regimen. Han började organisera den väpnade kampen som den enda vägen som återstod efter att ha prövat alla legala möjligheter.

Moncadakasernen i Santiago de Cuba skulle intas under karnevalen den 26 juli 1953. Därefter skulle upproret mot Batista proklameras i radio och folket skulle ansluta sig till revolutionärerna. Men anfallet mot Moncada misslyckades. Många av de 172 revoltörerna mördades. De överlevande, bland dem Fidel Castro, fängslades.

I fängelset skrev Fidel Castro sitt berömda försvarstal Historien skall frikänna mig. Moncada blev inte slutet utan inledningen till den väpnade kampen mot Batista. 26 juli-rörelsen bildades för att leda upproret mot diktaturen. Historien skall frikänna mig spreds underjordiskt och antogs som upprorsrörelsens politiska program.

De upproriska från Moncada frigavs 1955 efter kraftiga folkliga protester. Fidel Castro reste till Mexiko för att förbereda den väpnade kampens fortsättning. Där anslöt sig bland andra Ernesto "Che" Guevara till befrielseörelsen. I december 1956 inleddes den kubanska revolutionen som ledde till seger den första januari 1959, då diktatorn Batista flydde från landet.

Läs mer i avsnittet **KUBANSKA REVOLUTIONEN**.